

Competenties ontwikkelen - competenties beoordelen

□ Maria Pelgrum

De Stichting Consortium Beroepsonderwijs - Zorg en Welzijn - ontwikkelt kernactiviteiten die richtinggevend zijn voor het onderwijs en de daarbij behorende kwalificering van de studenten. De opleidingen stellen een Competentie Assessment Programma (CAP) vast dat het complete overzicht van de kwalificerende beoordelingsmomenten gedurende de opleiding bevat. Daarbij horen de beoordelingsinstrumenten en de status van die instrumenten.

Stichting Consortium Beroepsonderwijs

De Stichting Consortium Beroepsonderwijs is een samenwerkingsverband van ruim 40 roc's met 150 afdelingen Techniek en ICT en 34 afdelingen Zorg en Welzijn. Daarnaast is ook het VMBO Platform Metaal en Metalekro vanaf augustus 2007 met 230 scholen bij de stichting aangesloten. Gezamenlijk wordt een onderwijs- en examenmethodiek in het beroepsonderwijs ontwikkeld.

Kernactiviteiten

De Stichting Consortium Beroepsonderwijs - Zorg en Welzijn - ontwikkelt kernactiviteiten die richtinggevend zijn voor het onderwijs en de daarbij behorende kwalificering van de studenten. Deze kernactiviteiten die als sturingsmiddelen worden beschouwd, omvatten verschillende werkprocessen en de daarbij behorende competenties uit het kwalificatiedossier. De kernactiviteiten zijn samengesteld in relatie tot

de clusters van activiteiten die kenmerkend voor het beroep zijn.

Iedere kernactiviteit is zowel gericht op leren en ontwikkelen als op beoordelen en kwalificeren. Bij elk cluster zijn de werkprocessen en de relevante competenties gedefinieerd zodat het totaal de inhoud van het kwalificatiedossier afdekt.

Een Competentie Assessment Programma

De opleidingen stellen een Competentie Assessment Programma (CAP) vast (Baartman, 2006); ook wel het examenplan genoemd. Het CAP bevat het complete overzicht van de kwalificerende beoordelingsmomenten gedurende de opleiding. Daarbij horen ook de verschillende beoordelingsinstrumenten die worden gebruikt en de status van die instrumenten. Voor het beoordelen van competentieontwikkeling worden verschillende beoordelingsinstrumenten ingezet; dit noemt men de methodenmix. Door het gebruik van meer dan één methode wordt de beoordeling meer valide en betrouwbaar.

De methodenmix

In de methodenmix worden gebruikt: de proeve of beroepsprestaties, het reflectieverslag en het assessmentgesprek (zie figuur 1). De afdeling Zorg en Welzijn hanteert met deze methodenmix een holistische beoordeling die recht doet aan de veelzijdigheid en de complexiteit van competentieontwikkeling van studenten binnen de beroepspraktijk.

De proeve of beroepsprestaties

De afdeling Zorg en Welzijn beschouwt de proeve als zeer relevant binnen de methodenmix omdat de opdracht gericht is op het aantonen van adequaat handelen in de beroepspraktijk. De proeve is een integrale opdracht inclusief de vereiste resultaten en beoordelingscriteria die zijn afgeleid van de werkprocessen en competenties uit het kwalificatiedossier. De studenten moeten hun resultaten

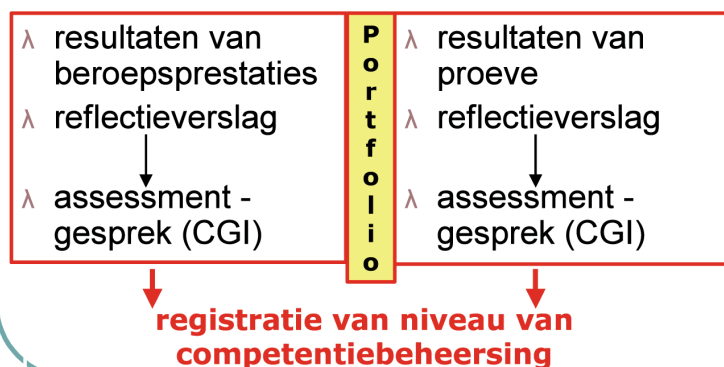

Instrumenten van de methodenmix zijn de proeve, het reflectieverslag en het assessmentgesprek

Kernactiviteit = sturingsmiddel

leer- en kwalificeringseenheid

Figuur 1 Schema van de methodenmix

onderbouwen- met relevante bewijsstukken die een waarneembare relatie hebben met de beoordelingscriteria zoals die in het beoordelingsformulier staan. In plaats van de proeve kan de student (of de opleiding) kiezen voor de 'beroepsprestaties'. Beroepsprestaties zijn kleinere opdrachten die echter wel integraal zijn en betekenisvol voor de beroepspraktijk. Voor de niveaus 1 en 2 vormen de beroepsprestaties een alternatief voor de complexe proeve..

Studenten voeren de proeve en de beroepsprestaties uit aan de hand van de leidraad - 'de Wegwijzer'. Hierin staan systematisch de stappen oriënteren, plannen, uitvoeren, controleren/evalueren en reflecteren uitgewerkt in de vorm van vraagstellingen. Naarmate studenten meer vertrouwd worden met deze methode kunnen zij steeds zelfstandiger aan de slag.

Het reflectieverslag

Het tweede toetsingsinstrument binnen de methodenmix is het reflectieverslag. De student werkt het reflectieverslag uit volgens de STARRT-methode. Deze methode begint met de beschrijving van een aantal beroepssituaties die relevant zijn voor deze kwalificerende eenheid. De student benoemt concreet wat haar/zijn taak of functie daarin was en wat zij/hij wilde bereiken. Dit wordt aangevuld met concrete

activiteiten die zijn uitgevoerd en gerealiseerd, zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin.

De student reflecteert vervolgens op haar/zijn handelen binnen genoemde beroepssituaties en toont aan wat zij/hij geleerd heeft en welke competenties ontwikkeld zijn.

Na de reflectie eindigt de STARRT-cyclus met de beschrijving hoe de student het geleerde kan toepassen in andere en meer complexe situaties.

Het assessmentgesprek

STARRT werkt als volgt. Student en begeleider bespreken een situatie (S), de taak (T) die de student daarin had, de actie (A) die zij/hij heeft ondernomen en het al dan niet gewenste resultaat (R). Door tijdens het gesprek op dit alles te reflecteren (R) ontdekt de student of zij/hij haar/zijn taak en/of actie goed had ingeschat en hoe zij/hij in de toekomst moet handelen in een vergelijkbare situatie (T = transfer).

Zowel de resultaten van de proeve of beroepsprestaties als het reflectieverslag zijn input voor het derde toetsingsinstrument, het assessmentgesprek. Het accent in het assessmentgesprek ligt op het kunnen verantwoorden en onderbouwen van het getoonde gedrag (adequaat handelen) binnen de proeve of de beroepsprestaties.

De assessor stelt gerichte vragen aan de student en beoordeelt in welke mate de student kennis heeft geconstrueerd en heeft toegepast in haar/zijn handelen. De bevindingen in het gesprek geven informatie over de mate van authenticiteit en de identiteit van de student.

De assessor bepaalt het beheersingsniveau van de competentie; dit ijkpunt komt vast te liggen in de competentiescoretabel van de student. Deze competentiescoretabel is een instrument waarin per kwalificerende eenheid (de ijkmomenten) het beheersingsniveau wordt vastgelegd. Hierdoor is de voortgang van de student gedurende de opleiding zichtbaar. De competentiescoretabel toont bovendien in welke mate de student aan het vereiste beheersingsniveau van competentieontwikkeling binnen het kwalificatiedossier als geheel voldoet.

De competentiescoretabel toont het vereiste beheersingsniveau van de student

Borging van kwaliteit

Voor de Competentie Assessment Programma's heeft Baartman (2006) de volgende twaalf kwaliteitscriteria onderscheiden:

- Doel: past de gekozen methode bij het doel van het onderwijs?
- Acceptatie: zijn de betrokkenen het eens over de gekozen methode?
- Transparantie: is het duidelijk voor alle betrokkenen?
- Herhaalbaarheid: verschillende beoordelaars in verschillende situaties?
- Vergelijkbaarheid: is de beoordeling voor alle deelnemers gelijk?
- Eerlijkheid: is er sprake van bevoordeling?
- Betekenis: heeft de methode waarde voor de arbeidsmarkt?
- Cognitieve complexiteit: is er sprake van complexiteit gerelateerd aan het beroepsniveau?
- Authenticiteit: is er overeenstemming met het werkveld?
- Zelfsturing, zelfreflectie: in voldoende mate?
- Onderwijsgevolgen: welke effect op het leren?
- Tijd en kosten: haalbaar en betaalbaar?

ROC's stellen zelf een CAP vast met gebruik van de materialen van het consortium beroepsonderwijs - Zorg en Welzijn. Alle competenties worden binnen de werkprocessen integraal beoordeeld passend bij het onderwijsprogramma. Het accent ligt zowel op het ontwikkelen als op het integraal beoordelen van kennis, houding en vaardigheden, waarbij ontwikkelingsgericht en kwalificerend beoordelen duidelijk is gescheiden!. De methode is binnen alle kernactiviteiten op een zelfde manier uitgewerkt, de methodenmix is voor alle studenten gelijk. Doordat verschillende beoordelaars worden ingezet, is de beoordeling zo objectief mogelijk. Zorgvuldig beoordelen vraagt wel om tijd en inzet van deskundige beoordelaars en dat kost geld.

Standaarden van de inspectie

Behalve de twaalf kwaliteitscriteria van Baartman zijn de standaarden van de inspectie van belang bij de borging van de kwaliteit van de kwalificering. Standaard 3 stelt: 'Het exameninstrumentarium voldoet inhoudelijk aan de uitstroomseisen' en stan-

daard 4 'Het

exameninstrumentarium voldoet aan toetstechnische kwaliteitseisen'.

Om aan standaard 3 te beantwoorden geeft een externe vaststellingscommissie aan de hand van een checklist een oordeel over de kwaliteit van de uitgewerkte methodenmix. De gestructureerde inzet van de beoordelingsinstrumenten binnen de kwalificerende eenheid maakt duidelijk aan welke beoordelingscriteria de student dient te voldoen. Deze beoordelingscriteria zijn direct afgeleid van het kwalificatiedossier. Het voordeel is dat op deze wijze de uitstroomseisen duidelijk herkenbaar zijn. Het nadeel is dat de taal niet altijd studentvriendelijk is. Dit is een aandachtspunt in de volgende serie producten.

Door diverse beoordelingsinstrumenten in de methodenmix te gebruiken wordt gestreefd naar de kwaliteit zoals standaard 4 die van examens eist. Het beoordelen van de proeve en beroepsprestaties geeft vooral een waardering van het getoonde gedrag. Tijdens het reflecteren toont de student de mate van bekwaamheid. Het assessmentgesprek richt zich op de diepere lagen van persoonlijkheid (Korthagen & Lagerwerf, 2008).

Literatuur

- Baartman, L.K.J., Bastiaens, T.J., & Kirschner, P.A. (2004). *Requirements for Competency Assessment Programmes*. Paper gepresenteerd op de Onderwijs Research Dagen (ORD) 2004, Utrecht.
- Klatte, E. (2008). *Visiedocument 'Evalueren, beoordelen en kwalificeren van competentieontwikkeling'*. Nijkerk: Stichting Consortium Beroepsonderwijs.
- Korthagen, F. & Lagerwerf, B. (2008). *Leren van binnenuit*. Soest: Nelissen.
- SCB - Zorg en Welzijn (2007). *De Wegwijzer*.

□ Mw. M.B.Th.A. Pelgrum is Manager Zorg, Welzijn en AG, Stichting Consortium Beroepsonderwijs.
E-mail: mpelgrum@consortiumbo.nl.